

Posudek magisterské diplomní práce

Petr Beneš, *Městský hřbitov v Ústí nad Orlicí*, Hradec Králové 2016

Práce o rozsahu 86 stran textu + 25 stran fotografických příloh (nejsou průběžně číslovány, na každé straně umístěny 3 nebo 4 fotografie) se skládá z Úvodu (s. 8), ze základního odborného historického textu nazvaného *Z historie pohřbívání v Ústí nad Orlicí* (s. 9-28), která se dělí do několika tematicky vymezených podkapitol. První tři velmi stručné podkapitoly: *Hřbitov popravených* (s. 9), *Hřbitov Jednoty bratrské* (s.10) *Vojenský hřbitov „Pod francouzským křížem“* (s.10) se zabývají různými místy ve městě, kde docházelo k zvláštním případům pohřbívání, s vlastním hlavním hřbitovem souvisí až podkapitoly *Starý hřbitov u kostela* (s. 11-13), *Cesta k výstavbě nového hřbitova* (s. 14-16), *První roky městského hřbitova* (17-18), *O původu ústředního kříže* (s. 19), *Rozšiřování hřbitova* (s. 20) a *Ústecký hřbitov po rozšíření v roce 1926* (s. 25-28). Nejrozsáhlejší je druhá část práce nazvaná *Procházka po ústeckém hřbitově* (s. 29-77) přinášející charakteristiky význačných funerálních památek a informací o význačných zde pohřbených osobách. Dále následuje stručný *Závěr* hodnotící hlavně poznatky jakých autor dosáhl (s. 78-79) a *Seznam pramenů a literatury* (s. 80-84). Za důležité vzhledem k náplni práce považuji *Jmenný rejstřík* odkazující na všechny osoby, o nichž je v práci pojednáno (s. 85-86). Přílohy těsně souvisí se zpracovávaným textem. Patří k nim především plán hřbitova s označením hrobů, o nichž je v textu zmínka, a 68 fotografií význačných hrobů.

Ve velmi stručné úvodu autor informuje, že chce zachytit vývoj pohřbívání ve městě od starších dob až k existenci dnešního hřbitova, upozornit na významná umělecká díla na hřbitově umístěná a hlavně přinést informace o některých, zde pohřbených osobnostech. Jen velmi stručně informuje o archivních materiálech hlavně ze Státního okresního archivu a Městského muzea v Ústí nad Orlicí, které chce v práci využít. Celkem logické je, že chybí zmínka o literatuře hřbitovu věnované, neboť hřbitovu žádná speciální starší práce zatím věnována nebyla, okrajové zmínky v literatuře nemají pro práci téměř význam. Rukopisné články J. Nygrína vztahující se k této problematice, jsou zmíněny v souvislosti s prameny. Ale přece jen jeden závažný nedostatek zde je. V roce 2014, kdy autor již práci připravoval, vyšla popularizační brožurka Josefa Havla *Historie a schematický plán hřbitova Na Hýbli v Ústí nad Orlicí*, která zřejmě ovlivnila autorův způsob prezentace hřbitovních památek a hrobů význačných osobností a jejíž mapa hřbitova byla použita jako základ mapy v přílohách práce, i když obsahově byla výrazně rozšířena. Z toho důvodu předpokládám, že měla být tato, i

když velmi populární práce a stručná práce, v souvislosti s vývojem poznání hřbitova uvedena.

Pokud jde o vlastní historii hřbitova, tak autor vedle hlavní linie sledování historie městského hřbitova od jeho vzniku do současnosti, si správně všiml i některých dalších míst ve městě spojených s pohřbíváním (bývalé popraviště-zde doloženy nálezy lidských ostatků, předpokládaná místa pohřbů příslušníků Jednoty bratrské v 16. a na počátku 17. století -zatím bez výzkumů - a nejasného místa pohřbu francouzských vojáků z doby slezských válek). Vlastní městských hřbitov za celou sedmisetletou historii města existoval pouze na dvou místech – od vzniku města do konce 19. století na nevelké ploše kolem kostela v centru města a od té doby do současnosti na návrší na severním okraji města zvaném Na Hýbli.

Tzv. Starý hřbitov zřejmě vznikl současně se založením města v 2. polovině 13. století kolem kostela a zaujímal ne příliš rozsáhlou plochu. Položení hřbitova v sousedství kostela, které je pro středověk typické, souviselo s tím, že křesťanské pohřby se musely konat na posvěceném místě a takovým při založení města byl kostel a jeho nejbližší okolí. S rozvojem města, zvláště od 19. století, tento hřbitov již nedostačoval a tak se začalo uvažovat o jeho rozšíření případně přenesení na jiné místo. Ke starších dějinám tohoto starého hřbitova u kostela nejsou k dispozici téměř žádné prameny a tak autor přináší konkrétnější správy až ke snahám o jeho rozšíření přikoupením sousedních pozemků, případně zvyšováním terénu návozem nových vrstev zemin v 2. polovině 19. století.

Tyto akce však potřebu vhodného místa posledního odpočinku pro obyvatele rychle rostoucího města nevyřešily, a tak se začalo hledat vhodné místo pro zcela nový hřbitov mimo centra města. Do této záležitosti zasahuje již i státní správa příkazy okresního hejtmanství z Lanškrouna městu vybudovat nový hřbitov. Na základě archivních pramenů autor tuto cestu k novému hřbitovu pečlivě zdokumentoval. Za velmi zajímavé považuji např. údaje o tom, jak ústecké děkanství, do jehož správy hřbitovní záležitosti patřily, se snažilo zabránit tomu, aby hřbitov vznikl na jeho pozemcích. Nakonec po různých sporech bylo vybráno dnešní místo Na Hýbli, i když ani to se děkanství nelíbilo a ze strany této instituce byl proti tomuto umístění hřbitova vznesen protest, ale vznik novéh hřbitova již neovlivnil. Nový hřbitov Na Hýbli byl vysvěcen 1. 11. 1893, k prvnímu pohřbu došlo 5. 11.

I k provozu tohoto nového hřbitova přináší autor některé i dnes pozoruhodné údaje. Provoz hřbitova byl i nadále podle tehdejších zákonů řízen předpisy katolické církve, i když podléhal městským správním orgánům. Proto ústecký děkan prosadil vybudování oddělených míst pro

pohřby židů, jiných nekatolíků, sebevrahů a nepokřtěných dětí, dokonce při vysvěcení hřbitova se ústecký děkan snažil sice neúspěšně zabránit tomu, aby i tato místa byla vysvěcena. Hrobník a současně zakladatel sousedního dodnes existujícího zahradnictví Josef Neuwirth, svérázný a svobodomyšlný člověk, nechtěl tyto zásady dodržovat, nechal pohřbívat jinověrce mezi katolíky, což vyvolávalo další, dnes již těžko pochopitelné konflikty, mezi hrobníkem, děkanstvím a městskou radou. I ty záležitosti autor podrobně dokumentuje.

Ale ani nový hřbitov, jehož provoz přinášel zmíněné problémy, záhy přestal potřebám města dostávat a navíc vzhledem k značné vlhkosti půdy vznikaly problémy s tlecí dobou pohřbených těl. Již od roku 1909 začal požadovat stát opět prostřednictvím okresního hejtmanství v Lanškrouně vyžadovat nápravu hydrologických poměrů na hřbitově i připravovat jeho rozšíření. Také tyto akce předložená práce podrobně dokumentuje. Řešení odvodnění hřbitova bylo realizováno roku 1914, ale jeho rozšíření po složitých jednáních bylo realizováno až v roce 1926, kdy byl hřbitov rozšířen o západní svažitou část a současně vybudováno kolumbárium. I tato etapa je přesně v práci dokumentována. Pouze postrádám doklad o tom, že po provedeném rozšíření v roce 1926 skončil církevní dozor na hřbitovem a hřbitov se stal bezkonfesním, kde padla všechna omezení pro pohřbívání jinověrců. Toto je uváděno na informačních tabulích městské památkové trasy, která zahrnuje i hřbitov.

Závěr výkladu o historii nového hřbitova Na Hýbli je již velmi stručný. Z období I. republiky jsou zmíněny jen úpravy kolumbária a potom až pohřeb obětí transportu smrti, padlých rudoarmějců a zastřelených ústeckých chlapců v roce 1945 a zmínka o pietních slavnostech u těchto hrobů. Pouze stručně je připomenuta změna charakteru pohřebních obřadů, když v roce 1958 byly z dopravních a zřejmě i politických důvodů zakázány obřadné průvody na hřbitov. A s tím souvisela jen několika slovy zcela v závěru je připomenuta výstavba obřadní síně u hřbitova na konci 60. let 20. století jako místa konání obřadů rozloučení se zesnulými. Zde však postrádám údaj o tom, jak tato stavba sice v předpolí hřbitova, zasáhla do úprav samotného hřbitova. V důsledku stavby, která zaujala i část původní přístupové cesty ke hřbitovu, došlo totiž k posunu hlavního vstupu na hřbitov směrem k západu od původní hlavní vstupní cesty do boční cesty prostředkem hřbitovního oddělení E a F. Tomu pak byly přizpůsobeny i další hřbitovní komunikace. Z pozdějších úprav mohla být ještě připomenuta elektrifikace hřbitova.

Vcelku však je výklad o historii pohřbívání v Ústí nad Orlicí dostačující a přinášející řadu zajímavých informací.

Druhá část má charakter průvodce po hřbitově, který informuje o význačných funerálních památkách a hrobech význačných osobností podle jednotlivých hřbitovních oddílů (A-F). Nedílnou součástí tohoto „průvodce“ je již zmíněný plán hřbitova, do něhož v podobě číselných označení jsou vnesena všechna místa, o nichž je v textu zmínka. K orientaci na této mapě slouží seznam význačných hrobů na mapě zachycených.

Z hlediska struktury odborné historické práce může být diskutovanou otázkou, zda tato „průvodcovská“ forma je nejvhodnějším zpracováním informací, zda nebylo lepší určité tématické řazení. To ale nic nemění na tom, že je třeba kladně hodnotit množství získaných informací o zde pohřbených osobnostech z nejrůznějších oblastí života města (je zde např. celá plejáda zakladatelů ústeckého textilního průmyslu, řada představitelů hudebního života města i uznávaných odborníků z různých vědních oblastí)

Závěr:

Po obsahové stránce práce odpovídá nárokům na magisterskou diplomní práci v oboru historie. Je možno diskutovat jen o některých formálních otázkách výstavby práce a neuvedení zdroje použité mapy.